—Jien ma kontx nemmen l-anqas. Taf x'ġagħilni nemmen? Dak li ġralu Majsi; għamnewwel kellu mogħża mniġġsa li naqqset minn l-ikel u għotbot u qabditha s-sogħla. Dan ma riedx joħroġ biha għall-parruċċani u biex ma jarmix il-ħalib ħaseb li jisqih 'l uliedu. Ħamsa minn l-ulied, donnhom peppruni, f'erba' ġimgħat il-koll inxteħtu f'sodda bid-deni rqiq u l-kbira mititlu.

—U iva, forsi m'hux mill-ħalib.

—Hu jew m'hux, jien 'l uliedi l-ħalib ta' dik il-mogħża ma kontx nisqihulhom.

—Jien tiela' minn hawn, Pupull—Saħħa u Alla jagħmel ir-risq.

—Lilek u lill-proxxmu kollu, Ġuż. Saħħa.

T. Z.

KOTBA LI WASLULNA

P. Ghejtan Xerri O.P.—*S. Albertu Manju* p. 124 Empire Press 1932.

Papa Piju XI—Il-Bolla *In Thesauris Sapientiæ* miġjuba bil-Malti p. 20 Empire Press 1932.

Papa Piju XI—L-Enciclica *Caritate Christi Compulsi* miġjuba bil-Malti p. 20 Empire Press 1932

Dun P.P. Grima—*Il-Gens t'Alla* p. 48 Stamp. tas-Salesjani 1932.

Edward Azzopardi-Sant—*Malta, a Shock of Delight* p. 118, xii. Empire Press 1932.

Alf. M. Galea.—*Annali tal-Propaganda tal-Fidi* Awissu 1932 —Empire Press.

L. Galea & M. A. Murray—*Maltese Folk-tales* p. 60 Empire Press 1923,

S. Agius—*Onor. Prof. Mons. E. Dandria Ph. D. B. L. Can.* p. 32 Tip. Muscat 1932.

Ric. Mifsud Bonnici—*Il-Mexxej fl-Egħmejjel moħbija t'Alla.* p. 74 Empire Press 1932.

Malta Missjunaria—L-ewwel Għadd ta' Settembru p. 24 Tip. Lux 1932.

Onor C. Mifsud Bonnici LL. D. *it-Tifkira tat-8 ta' Settembru 1565* p. 16 Empire Press 1932.

MIKIEL ANTON VASSALLI

(Jorbot ma' l-Għadd ta' qabel paġ. 45)

Mid-dokumenti li għandi f'idejja jidher illi fis-sajf tal-1797 Vassalli kien qiegħed hawn Malta, imdiegħes fit-tixwix li kien hawn kontra l-Ordni, u milli jidher ukoll, kien ilu hawn minn biċċa żmien sewwa, sakemm madwaru kellu dawk il-bosta nies li kienu qegħdin igħinuh fil-ħsieb tiegħu u għamluh kap tagħhom. Kif Vassalli raġa' lejn Malta għas-seħħ u x'kien li kaxkru 'l hawnhekk ma nafux sewwa. Biss nistgħu ngħidu illi dik il-ħabta l-armi tar-Repubblika Franċiża, b'għaġeb tal-Ewropa u mingħajr ma l-Ordni qatt stennietha, kienu xeħtu taħt il-ħakma tagħhom biċċa kbira tal-art tal-Ewropa. L-Ordni, sabet ruħha fil-periklu. Fid-19 ta' Settembru 1792, ir-Repubblika wettqet illi l-bêni kollha tal-Ordni għandhom jiġu maqbuda. L-akbar ġid li kellha l-Ordni kienu fi Franza u għalhekk ħabta u sabta din sabet ruħha f'għaks kbir.

L-Ordni tilfet minn Franza s-somma ta' 580 elf skud u il-Kavalieri Franċiżi sfaw f'faqar hekk ikreh li kellu jmantnihom il-Gran Mastru. Bonaparti kull fejn rebaħ fl-Italja beda ukoll jaħtaf il-ġid tal-Ordni, fil-waqt li Spanja u Portugall bdew jieħdu tant fil-mija minn fuq il-bêni tagħhom sabiex jarmaw kontra Franza u b'hekk l-Ordni ġiet telliefa ta' madwar żewġ miljun skud li kienu mit-tlieta tnejn tal-fond kollu, u li kieku ma ndaħletx il-Moskovja illi, sabiex iddaħħal lill-kbarat tagħha fl-Ordni tât is-somma ta' 180 elf fjorin fis-sena, Alla jaf x'kien isir minnha. Iżda l-ħaġa flok għall-aħjar qalbet għall-agħar: il-Partit Franċiż kien ilu li nibet hawn Malta u iktar ma tikber ir-Repubblika iktar jiżdiedu huma, u dawn kienu l-Ġakbini. Hawnhekk beda jinħass il-għaks u il-Maltin li fl-aħħar żmenijiet tal-Ordni ħassew ruħhom iktar imżebelħin minn qabel mill-Kavalieri, bdew jitqarrsu u, imxewxin minn xi Kavalieri Franċiżi, bdiet tinbet fihom ixxewqa li jbiddlu l-Gvern ta' Malta.

Vassalli, mill-banda l-oħra, żagħżugħ rasu mimlija bil-ħsieb li jifdi l-ġieħ u jarfa' l-kondizzjoni imgħarrqa tal-Maltin, u kif deherlu wkoll, ta' lsienhom bħala nazzjon, kien donnu li wasal f'waqt tajjeb. Iżda nistgħu ngħidu li l-mawra tiegħu hawn Malta minn Ruma kienet imġiegħla mill-bżonn tal-pajjiż jew minn xi taqlib ieħor f'Ruma fejn dik il-ħabta kien jinsab?

Wara r-rebħ ta' Napuljun f'bosta artijiet tal-Italia, f'Ruma kien ilu li nqala' t-taħwid sa mis-sena 1793 mita l-poplu kien qam. Il-Gvern tal-Papa ma satax jilqa' d-dħul qawwi tal-eżerċtu Franċiż illi minn Bolonja kien niżel fil-Belt Kapitali u għalhekk talab konkordat tal-paċi li twettaq fl-1796. Trattat